

RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISH

Toshov M.H.

Osiyo xalqaro universiteti.

M.Dj. Bobojonova

Osiyo xalqaro universiteti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15295177>

Annotatsiya. *Jahon iqtisodiyotining globallashuvi va texnologik rivojlanish sharoitida O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishini raqamli iqtisodiyotsiz tasavvur qilish qiyin. Tadqiqotlarga ko'ra 2022-yilga kelib global YaIMning chorak qismi raqamli sohada bo'lishini tahmin qilinmoqda. Lekin xalqaro axborot kommunikatsiya texnologiyalari rivojlantirish indeksi bo'yicha O'zbekiston 170 dan ortiq davlat ichida 103-o'rinda turishining o'zi yechimini kutayotgan masalalar va qilinishi lozim bo'lgan ishlar ko'pligidan dalolat beradi. Raqamli texnologiyalar nafaqat mahsulot va xizmatlar sifatini oshiradi balki ortiqcha xarajatlarni ham kamaytiradi. Undan tashqari mamlakatni orqaga tortuvchi eng yomon illatlardan biri korrupsiyani yo'qotishning eng yaxshi usullaridan biri.*

Kalit so'zlar: *Raqamli texnologiyalar, raqamli iqtisodiyot, elektron hukumat, elektron darslik.*

O'z o'rnida qayd etib etish lozimki, mamlakatimiz hayotida raqamli iqtisodiyotning ayrim elementlari allaqachon muvaffaqiyat bilan faoliyat ko'rsatmoqda. Jumladan, hujjatlar va kommunikatsiyalarning ommaviy ravishda raqamli vositalarga o'tkazilishini hisobga olib, elektron imzoga ruxsat berish, davlat bilan muloqot qilish ham elektron platformalarga o'tkazilmoqda. BMT Bosh kotibi Antoniu Guterrishning ta'biri bilan aytganda, "raqamli iqtisodiyot yangi xavf-xatarlarni vujudga keltirishi mumkin, shu jumladan, kiberxavfsizlikka tahdidlar, noqonuniy iqtisodiy faoliyatning yengillashuvi, shaxsiy hayot daxlsizligini buzilishi bilan bog'liq sabablarni keltirish mumkin. Yangi qarorlar qabul qilish hukumatlar, fuqarolik jamiyati, akademik guruhlar, ilmiy hamjamiyat va texnologik sektorlarning hamkorlikdagi harakatini talab etadi".

Darhaqiqat, raqamli iqtisodiyot miqyosining kengayib borishida xalqaro hamkorlikni imkon qadar kuchaytirish zarur. Shu o'rinda mamnuniat bilan qayd etish joizki, O'zbekistonda axborot xavfsizligi sohasida olib borilayotgan ta'sirchan chora-tadbirlar natijasida 2019 yilda Kiberxavfsizlik global indeksida 41 pog'onaga ko'tarilib, 52 o'rinni egalladik.

Yoshlar duch keladigan onlayn xavf-xatarlarni bartaraf etish bo'yicha olib borilayotgan izchil ishlar doirasida O'zbekiston Axborot xavfsizligi markazi (TsOIB) mart oyida kollejlari va

akademik litseylarda kompyuter texnologiyalari bo'yicha qator o'quv seminarlarini o'tkazdi. 5G mamlakatlarning iqtisodiy ko'rsatkichlari va yalpi ichki mahsulotiga katta ta'sir ko'rsatishi belgilangan. 2016-yilda mobil texnologiyalar va xizmatlar dunyo miqyosida yalpi ichki mahsulotning 4,4 foizini tashkil qildi, bu iqtisodiy qiymatga ega 3,3 trln. 2020-yilga kelib bu ko'rsatkich 4,2 trln. AQSh dollaridan oshadi yoki dunyo yalpi ichki mahsulotining 4,9 foizini tashkil etadi, chunki tezkor mobil aloqaning samaradorligi va samaradorligi oshib boraveradi.

Shunga o'xshab, GSMA mobil texnologiyalar va xizmatlar 2017-yilda Yevropada yalpi ichki mahsulotning 3,3 foizini tashkil qilganligini, qit'aning mobil ekotizimi esa 2,5 million ish uchun javobgardir. Yevropa dunyodagi eng yuqori darajada rivojlangan mintaqaviy mobil bozor bo'lib, 2017 yil oxiriga kelib 465 million noyob uyali abonentga ega bo'lib, bu aholining 85 foizini tashkil qiladi. YaIMning ulushi 2025 yilga kelib 6,1 foizgacha o'sishi kutilmoqda va Yevropada 2020 yilga kelib birinchi 5G ishga tushirilishi bilan, mamlakatlar yangi uyali tarmoqdan o'z foydalariga foydalanishga intilishadi. 5G potentsial iqtisodiy ta'sirining ahamiyatini chindan ham e'tibordan chetda qoldirmaslik kerak:

AQSh 4G yetakchisi sifatida o'z o'rnini yaratish uchun ko'p ishladi, 4G mobil keng polosali ulanishi mamlakatning yalpi ichki mahsulotiga 100 milliard dollar qo'shdi. GSMA prognoziga ko'ra, 4G ulanishlar 2020 yilga kelib Shimoliy Amerikadagi beshta uyali ulanishning to'rttasini o'z ichiga oldi, bu boshqa global mintaqalarga qaraganda yuqori. Agar AQSh simsiz aloqa bo'yicha dunyoda etakchilik mavqeini yo'qotsa, bu ish o'rinlarining yo'qolishi va chet elga texnologiya innovatsiyalari ta'sirini sezishi mumkin. AQShning 4G yetakchiligidagi iqtisodiy foydasi yo'q bo'lib ketadi.

Raqamli iqtisodiyotning o'sishi uchun mamlakatning barcha imkoniyatlarini ochib berishga to'sqinlik qilayotgan O'zbekistonning telekommunikatsiya bozorida muammolar mavjud.

Bozorni cheklovchi asosiy omil investitsiyalarni kuchaytiradigan va narxlarni ko'taradigan raqobatbardosh raqobatdir.

MDITC UzTelecom orqali ishlaydigan mamlakatning xalqaro shlyuzi ustidan monopoliyaga ega. Natijada IP tranziti narxi dunyodagi eng qimmat bo'lib qolmoqda va aholi jon boshiga nisbatan mamlakatning o'tkazish qobiliyati juda past. UzTelecom shuningdek, mamlakatda uzoq masofalarga xizmat ko'rsatuvchi eng keng tarmoqqa ega, garchi 2018-yil iyun holatiga ko'ra mamlakat uchun qariyb 24,500 ta ichki tolali kilometr xizmat ko'rsatadigan bo'lsa, bu mamlakat uchun bu ko'rsatkich past. Garchi bozorga kiradigan boshqa operatorlar, shu jumladan xorijiy kompaniyalarga nisbatan hech qanday qonuniy cheklovlar qo'llanmasa ham, UzTelecom ISP ulanish uchun imtiyozli foydalanish va narxlarni olishiga oid aniq dalillar mavjud.

Uyali aloqa operatorlari (MNO) uchun litsenziyalashning murakkab, noan'anaviy jarayonlari o'tmishda ba'zi xorijiy kompaniyalarni bozorni butunlay tark etishga majbur qildi va mavjud soliq tuzilmalari xususiy MNO o'sishiga to'sqinlik qilmoqda. Raqamlilashtirish katta va misli ko'rilmagan imkoniyatlarni taqdim etadi. Shu bilan birga, bunday transformatsion texnologiyalarning rivojlanishida jiddiy noaniqliklar saqlanib qolmoqda. Hukumatlar jamiyat uchun yuzaga kelishi mumkin bo'lgan oqibatlar va ushbu paydo bo'layotgan texnologiyalar ularning boshqaruv faoliyatida yuzaga keladigan tanqidiy muammolarni chuqurroq tushunishga intilishlari kerak.

Xalqaro tajriba shundan dalolat bermoqdaki, bugungi kunda raqamli texnologiyalar asosan ilmiy hamjamiyat va xususiy sektorda jadal rivojlanmoqda. Shuning uchun davlat, aynan, ushbu sohalarda innovatsion loyihalar va ITkompaniyalarni qo'llab quvvatlagan holda qulay ekotizimni yaratishi lozim. Shuningdek, davlat innovatsion va raqamli ekotizimni qo'llab-quvvatlash sohasida raqamli ta'limning zamonaviy metodlarini qo'llab-quvvatlashi, innovatsion xizmatlarni samarali tartibga solish normalarini ishlab chiqishi, yangi bozorlarni o'zlashtirishda ko'maklashishi hamda texnologik jarayonlarning chuqurlashuvida yuzaga chiqadigan risklarni pasaytirish choralarini ko'rishi maqsadga muvofiq hisoblanadi.

XULOSA

Raqamli iqtisodiyot miqyosining kengayib borishida xalqaro hamkorlikni imkon qadar kuchaytirish zarur. Shu o'rinda mamnuniyat bilan qayd etish joizki, O'zbekistonda axborot xavfsizligi sohasida olib borilayotgan ta'sirchan chora-tadbirlar natijasida 2019 yilda Kiberxavfsizlik global indeksida 41 pog'onaga ko'tarilib, 52 o'rinni egalladik. Yoshlar duch keladigan onlayn xavfxatarlarni bartaraf etish bo'yicha olib borilayotgan izchil ishlar doirasida O'zbekiston Axborot xavfsizligi markazi (TsOIB) mart oyida kollejlarda va akademik litseylarda kompyuter texnologiyalari bo'yicha qator o'quv seminarlarini o'tkazdi. 5G mamlakatlarning iqtisodiy ko'rsatkichlari va yalpi ichki mahsulotiga katta ta'sir ko'rsatishi belgilangan. 2016-yilda mobil texnologiyalar va xizmatlar dunyo miqyosida yalpi ichki mahsulotning 4,4 foizini tashkil qildi, bu iqtisodiy qiymatga ega 3,3 trln. 2020-yilga kelib bu ko'rsatkich 4,2 trln. AQSh dollaridan oshadi yoki dunyo yalpi ichki mahsulotining 4,9 foizini tashkil etadi, chunki tezkor mobil aloqaning samaradorligi va samaradorligi oshib boraveradi.

Xulosa o'rnida aytish joizki, insoniyat taraqqiyotining hozirgi davri va yaqin istiqbolida iqtisodiyot tarmoqlari, ijtimoiy soha va davlat boshqaruvi tizimining sifat jihatdan rivojlanishi raqamli texnologiyalarni keng joriy etish bilan bevosita bog'liq bo'lib bormoqda.

Mamlakatimiz taraqqiyotining istiqboli ham raqamli iqtisodiyot rivojlanishi va raqamli texnologiyalarning qamrov darajasiga tayanadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abbosova, A., & Toshev, M. H. (2025). RAQAMLI IQTISODIYOT–MAMLAKAT IQTISODIYOTINI TARAQQIY ETISHIDAGI ASOSIY OMIL SIFATIDA. *Modern Science and Research*, 4(2), 379-386.
2. Toshov, M. (2025). STATE PROGRAMS IN DEVELOPMENT AND PLANNING OF REGIONAL INFRASTRUCTURE. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(1).
3. Toshov, M. H., & Nizomov, S. (2025). O'ZBEKISTON BANK-MOLIYA TIZIMI. *Modern Science and Research*, 4(3), 194-201.
4. Bobojonova, M. J., & Toshev, M. H. (2025). INKLYUZIV YASHIL IQTISODIYOT VA UNING HOZIRGI KUNDAGI HOLATI TAHLILI. *MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS*, 1(6), 197-205.
5. Bobojonova, M. J., & Toshev, M. H. (2025). YASHIL TRANSFORMATSIYA: BARQARORLIKNING YANGI DAVRI. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(5), 102-110.
6. Bobojonova, M. J., & Toshev, M. H. (2025). YASHIL IQTISODIYOTDA BIOXILMAXILLIK VA BIOXILMA XILLIKNING AFZALLIK TOMONLARI. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(5), 170-178.
7. Hakimovich, T. M. (2025). HUDUDLARNI STRATEGIK REJALASHTIRISH VA BOSHQARISHNING ASOSIY BOSQICHLARI. *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*, 1(4), 225-232.
8. Hakimovich, T. M. (2025). HUDUDLAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI. *THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD*, 1(3), 157-166.
9. Hakimovich, T. M. (2025). KORXONALARDA RAQOBATBARDOSH EKSPORTNI YO'LGA QO'YISH VA MARKETING STRATEGIYALARI. *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*, 1(4), 193-205.
10. Hakimovich, T. M. (2025). O 'ZBEKISTON IQTISODIYOTNI IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISH DINAMIKASI. *THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD*, 1(3), 224-233.

11. Hakimovich, T. M. (2025). STRATEGIYA–HUDUDLAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY OBYEKTI SIFATIDA. *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*, 1(4), 276-283.
12. Bobojonova, M. J., & Toshev, M. H. (2025). JAHON BOZORIDA YASHIL IQTISODIYOTNI MOLIYALASHTIRISH TENDENSIYASI: FAKTLAR VA KO‘RSATKICHLAR ASOSIDA TAHLIL. *THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD*, 1(4), 120-128.
13. Toshov, M. (2023). HR BOSHQARMASIDA KPI TIZIMI. *Modern Science and Research*, 2(12), 470-476.
14. Hakimovich, T. M. (2025). EKSPORT RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA DIVERSIFIKATSIYANING AHAMIYATI. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(4), 112-121.
15. Hakimovich, T. M. (2025). O ‘ZBEKISTONDA EKSPORTNI RAG ‘BATLANTIRISH UCHUN FOYDALANILADIGAN MOLIYAVIY VOSITALAR TAHLILI. *MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS*, 1(5), 141-150.
16. Qudratova, G. (2025). THE IMPORTANCE OF ECONOMETRIC RESEARCH IN STUDYING THE COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 305-307.
17. Sodiqova, N. T., & Yuldasheva, H. (2025). IQTISODIYOT FANINING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI O‘RNI. *Modern Science and Research*, 4(3), 182-187.
18. Alimova, S. (2025). SPIRITUALIZATION OF STUDENTS THROUGH FOLK PEDAGOGY DEVELOPMENT TECHNOLOGIES. *Академические исследования в современной науке*, 4(5), 118-122.
19. Khalilov, B. (2025). GLOBAL ECONOMIC INFLUENCES IN THE USA. *Journal of Applied Science and Social Science*, 1(2), 644-647.
20. Toshov, M. (2025). STATE PROGRAMS IN DEVELOPMENT AND PLANNING OF REGIONAL INFRASTRUCTURE. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(1).
21. Ikromov, E. I., & Safarova, J. R. (2025). INNOVATSIYALAR XALQLARNI QASHSHOQLIKDAN QUTQARISH OMILI SIFATIDA. *Modern Science and Research*, 4(3), 156-161.
22. Azimov, B., & Mukhiddinova, N. (2025). THE INTERDEPENDENCE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES AND BUSINESS COMPETITIVENESS. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(1), 103-109.

23. Raxmonqulova, N., & Muxammedov, T. (2025). IQTISODIY BILIMLARNING INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH VA BOSHQARISHDAGI AHAMIYATI VA DOLZARBLIGI. *Modern Science and Research*, 4(3), 207-212.
24. Shadiyev, A. (2025). EDUCATION MANAGEMENT IN PRIVATE UNIVERSITIES IN UZBEKISTAN: DEVELOPMENT STRATEGIES, CHALLENGES AND PROSPECTS. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 308-313.
25. Naimova, N. (2025). MANAGEMENT OF THE INNOVATION PROCESS IN ENTERPRISES. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 302-304.
26. Supiyevna, B. M. (2025). O ‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA «G ‘AZNACHILIKNI JORIY ETISH» KONSEPSIYASINING YARATILISHI. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(6), 49-54.
27. Jumayeva, Z. (2025). FEATURES OF STRATEGIC MANAGEMENT OF A TOURIST COMPANY. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 297-301.
28. Bobojonova, M. J. (2025). ISHLAB CHIQRISH VA UNING IQTISODIYOTDAGI O‘RNI. *Modern Science and Research*, 4(3), 144-150.
29. Jumayeva, Z. Q., & Nurmatova, F. S. (2025). BANKLARARO RAQOBATNING PAYDO BO ‘LISH TARIXI VA NAZARIY YONDASHUVLAR. *Modern Science and Research*, 4(3), 361-367.
30. Ibragimov, A. (2025). TAX SYSTEM OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN: GENERAL DESCRIPTION. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 290-293.
31. Djurayeva, M. (2025). FEATURES OF THE ORGANIZATION OF PERSONNEL MANAGEMENT IN MODERN ORGANIZATIONS AND ENTERPRISES. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 287-289.
32. Igamova, S. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОСТИ СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 27, 27.
33. Raximova, L. (2025). THE IMPACT OF THE SHADOW ECONOMY ON THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(1), 585-590.
34. Aslanova, D. (2025). APPLICATION OF INVESTMENT PROGRAMS IN TOURISM DEVELOPMENT. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(1), 874-878.

35. Izatova, N. (2025). ISSUES OF IMPROVEMENT OF PROFESSIONAL AND PERSONAL QUALITIES OF STUDENTS IN THE PROCESS OF ECONOMIC EDUCATION. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 294-296.
36. Jumayev, B. (2025). BIG DATA: CUSTOMER CREDIT ANALYSIS USING DIGITAL BANKING DATABASE. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 1056-1059.